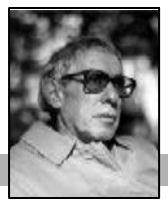

Paul DRUMARU

Kisebbségi napló

Érdekes ennek a *Napló*nak az ötlete: kevéske elmélet és sok átélés, esetleg különböző tapasztalatok magyarázata; semmit sem bizonyítani, mindent megmutatni – elmondással, anekdotázva, természetesen –, úgyhogy gyakorlatilag mindenkinek meglehet benne a helye, ha nem alkatánál fogva, hát véletlenszerűen adódó „kisebbségi" helyzete okán. Minthogy mind az alkat, mind a helyzet kiváltságában részem van, tehát észleletek és élmények sokaságából tudok választani, úgy vélem, hasznos lenne, ha első jelentkezésemmel ebben a rovatban mintegy kiterjeszteném a „kulturális fabulákat", amelyekkel Al. Cistelecan a *Provinciá*nak ezt az új rovatát elindította.

Nyelvi reflexek

Nem vagyok oda az idézőjelért, sőt, épp ellenkezőleg, még ha elvben hasznos is, tulajdonképpen idegenkedem tőle (talán mivel túlságosan visszaéltekés visszaélnek vele: azt mondja valaki a tévében: blablabla, természetesen idézőjelben; remélem, érezték az idézőjelet…; vagy üdvözlőlapot küld: „Jó egészséget" Kívánok; olyan feliratokat is láttam, hogy: „Harapós kutya" vagy „Kijárat" vagy „Tojás"); nem szeretem tehát, bár olykor nincs mittenni, használni kell egyértelmű funkcióján, vagyis azon is túlmenően, hogy idézetet jelöl, vagy pedig bizonyos iróniát – hisz ezek a kúszó vesszőcskepárok azt is mondják: amit közrefogunk, nem az, aminek tűnik; nos, ha magamtól kellene kitennem, mindig használnám, valahányszor a kisebbség és a többség nem mint arányokat jelző fogalom a szemembe ötlik. Egyébként ezt teszi Al. Cistelecan is „fabuláinak" bevezetőjében. Mindez szép és jó, csakhogy mint tudjuk, amilyen mértékben a dolog egyszerűsödik, úgy bonyolódik a probléma: magát az idézőjelet is idézőjelbe kellene tenni, és így tovább. Ez az egyik dolog. A másik az, hogy épp ott nem jelenik meg az idézőjel, ahol szükség lenne rá, ha a használata során kialakult feltételes reflexek nem léteznének. Egy olyan automatizmusról (is) szó van itt, amely a többségi – a nemzeti (és, az alkotmány szerint, egységes) államban élő – emberben kialakult. Idézek: „Hogy ne tűnjék olybá, mintha kizárólag a magyarok vagy a kevés megmaradt német*ünk* [kiemelésemtől – P. Dr.] számára nyitottunk teret, kezdjük a rovatot két olyan történettel, amelynek főszereplője 'többségi'." Egy másik valódi többséginek fel sem tűnt volna a birtokos személyrag, amely egyébként látszólagos, és amely inkább egyfajta értekező stílust jelez, de mindenképpen híjával bármilyen diszkriminációs szándéknak – még a pozitívnak is. Nyelvi reflexről van szó, amely nem a beszélőé, még csak nem is csupán a román nyelvé. Mindenütt megvannak a „németjeink, horvátjaink, magyarjaink, szlovákjaink" stb., és bár nem tudom, a világ más részein ez miként van, semmi okom azt hinni, hogy másképpen, mint ebben a mi Közép-Kelet-Európánkban. A fontos az, hogy mást jelent, mint *a mieink* (ahogy azt például a focistáinkra mondjuk), hisz a fenti idézetben a birtokos viszony a visszájára fordul: éppenhogy azt jelenti, nem *a mieinkről*, hanem valaki másról van szó. A másság birtokos esetének nevezném ezt – kizárásnak magába foglalás által, szétválasztásnak társítás révén, mondanám, ha játékos kedvemben lennék. Amit, azt hiszem, meg kell jegyeznünk, az az, hogy a nyelven keresztül (kollektív) tudattartalmakhoz jutunk el, egy bizonyos történelemhez, az igazihoz, hiszen csupáncsak őneki, a nyelvnek van joga és meghatalmazása és képessége rá, hogy másképpen is megnyilatkozzék, mint egyes szám első személyben, amelynek használatára „a mi németünk", a Molnár Gusztáv által idézett – segesvári – Harald Roth Heidelbergből biztatja a történetírókat.

Hamisítatlan kultúraköziség

Elmondok én is egy „fabulát", amelynek főszereplője többségi, egy közvetett élményt, olyan értelemben, hogy jómagam csak tanúja voltam, semleges résztvevője, ha úgy tetszik, aki csak később – a felidézés és a kommentár révén – lett részese a „véletlen esetnek", amelynek utórezgései az évek során mind több mellékzöngét kaptak.

A hatvanas évek végén, tehát amikor még „kies Jászvárosnak" voltunk egyetemista diákjai, feleségemmel a vakációt Nagyváradon töltöttük, apám „birtokán". Apám Biharkeresztesen, Magyarországon született, Szalontán élte le gyermekkorát, de azért elég jól beszélt románul, talán mert egy ideig Gyulafehérváron lakott, és Rosner lányt vett feleségül (akinek a családjában az unokák románul és magyarul beszéltek, a szülők magyarul, románul és németül, a nagyszülők pedig maguk között – bécsiül). Feleségem, a tősgyökeres, „regáti" román lány, aki – legalábbis közvetlenül – még nem ismerkedett meg az etnikai-nyelvi többségkisebbségi módival, először járt nyugati tájainkon, s valósággal elbűvölték a mindenféle – építészeti, magatartás- és vérmérsékletbeli, kulináris és így tovább – különbségek. Summa summárum, mielőtt még teljesen hatalmába kerítene a múltidéző nosztalgia démonja, azoknak a ragyogó, ártatlan nyári reggeleknek egyikén, amelyekből az embernek csak harmincéves koráig van része, elindultunk, bevásárolni mentünk a Nagypiacra, apával az amphitryon sokoldalú – házigazdai, testőri és tárlatvezetői – szerepkörében. A váradi piac még igazi látványosságot jelentett, bár össze sem lehetett hasonlítani a '46-belivel például, amely emlékezetembe vésődött; mindenesetre olyan valami volt, amit Iași-ban az ember álmában sem láthatott: egy egész soron mást sem árultak, mint 600-800 grammos, sőt még nagyobb libamájakat, aztán ott tornyosult a sok zöldség és gyümölcs, a túrófélék sokasága; no de nem is folytatom – nyelek egyet szárazon, és azt mondom: hagyd a piacot, elő a történettel, amelyet ma is nevetve idézünk fel, merthogy a legmeglepőbbek és legkedvesebbek egyike volt, bizonyságaként annak, hogy nem csak a traumás tapasztalatok hagynak mély nyomot az emberben. Járjuk tehát a piacot, érdeklődünk, alkudozunk, vásárolunk meg nem vásárolunk – valami tojást is vennünk kellett, ezért megmustráljuk a kínálatot; apám tempósan lépdel, hol románul, hol magyarul kérdi az árat. Adott pillanatban egy parasztasszony elé érünk, öltözékén látszik, hogy egy román faluból jött. „Hogy a tojás?" kérdi apám. „Egy lej ötven bani párja", hangzik a válasz. Feleségem néz az árusra, néz apámra, néz rám. Kuncogni kezd. „Mi van?" kérdem a tekintetemmel. Nevetésben tör ki. Végül a fülembe súgja: „Te, nálatok a tojásokat párosan árulják?" Még mindig nem értem. Persze, hogy úgy árulták: párjával a tojást, a kenyeret kilóra. Iași-ban az ember egy fél kenyeret, egy veknit, egy negyedet kért. Itt fél kilót, ötven de kát, inni pedig egy deci rumot, egy deci ARLUS-t, fél deci konyakot. Bukarestben a szilvát litrával, azaz negyedkilóval árulták, a kisasszonyok pedig duduják voltak. Itt, ha valakinek duduját mondtál, elküldött melegebb éghajlatra. *Jee,* mondom nyílt e-vel, mint Fehérváron, ami igent jelent (az, hogy „ba", pedig német), *jee,* úgy árulják. A figyelmes parasztasszony látja ám a nevetést, és elkezd hadarni magyarul, gondolván, hogy feleségem kevesebbet akar adni, tehát ez a nevetés az alkudozás kezdetét jelenti; dicséri a portékáját, ahogy szokás, diszkréten lebecsüli a szomszéd árusasszonyét, akivel apám magyarul beszélt, „ide nézzen, kisasszony, drága lelkem!"; a feleségem pedig, románul: „Mit mond? Mit mond? Nem értem." Akkor a termetes parasztasszony felmagasodik, tetőtől talpig végigméri az előtte álló, áttetsző kis vékonyka nőt (haj, ketten-egy-kajajegyen egyetemista), csipőre teszi a kezét, és felkiált: „*No, că proastă mai ești, nici ungurește nu știi!"* („No hát, de buta vagy te, még magyarul sem tudsz!)

Fordította: ÁGOSTON Hugó

1938, Gyulafehérvár; író, műfordító, Bukarest; *Transland – „az én magyar költőim"* (2 kötet), Bukarest, 1999.

ÁGOSTON Hugó

Bukarest mint provincia

Olvasom egy jóindulatú vezércikkben, hogy mi, provinciások laza fiúk és lányok vagyunk ám, vagyis nem vet fel a tekintélytisztelet, ami abból is látszik, hogy Erdélyt tekintjük a világ közepének, Bukarestet meg *vidéknek.* Mivel itt bizony érintve vagyok (hisz mi egyébre történt utalás, mint szerény rovatom címére?), hadd hozzam fel – ha eddig nem tettem volna – helyzetem furcsa kettősségét.

Gondolják csak meg: itt élek immár harmincegy éve a román fővárosban – innen tekintem Erdélyt központnak, Bukarestet pedig vidéknek, vidékiesnek. Hát nem elragadó? Hogy ezzel a szemléletváltással végül is elhoztam, vagyis megtartottam magamnak és magamban a vidéket, a peremlét diszkrét báját? Hogy nem váltam *get-beget* fővárosivá? És ha már leírtam ezt a román kifejezést, hát nem szenzációs, hogy provinciális kollégáimmal együtt írás közben minduntalan arra kell gondolnunk, hogy amit leírunk, miként fordul le a másik nyelvre, ami magyarul született, hogyan fog hangzani románul, és amit románul írtak le, miként olvasódik magyarul? Nem érdekes, hogy van olyan magyar szerzőtársunk, aki románul írja cikkeit, s van immár olyan román író- és műfordító-társunk, aki lélegzetállító verseket ír magyarul? Én meg ráadásul bukarestiként tulajdonképpen románul hallott dolgokat (történeteket és párbeszédeket, egyebeket) fogalmazok meg magyarul, hogy aztán azok más kristályrendszereken átalszűrve visszaalakuljanak románra – hát nem nagyszerű szellemi kaland ez az egész?

Ám mondják azt, hogy mindez vidéki dolog! Annál inkább látszani fog, hogy milyen értékek jelentik nekem a vidéket. Még azt az állítást is megkockáztatom, hogy az ilyen értelemben vett vidékiség van akkora hozadéka a lapunknak, mint sok egyéb, ami tartalmat, súlyt és színvonalat ad neki. Mert örül az intellektus, amikor a *Provinciá*ban zajló okos és merész vitákat, olykor megbotránkoztatóan kihívó elképzeléseket, szabad értelmezéseket olvassa, de a lelki összkomfort érzése, amely annak köszönhető, hogy azember a másik féllel (mert hisz felek vagyunk, akár a rész, akár az egész felől közelítjük meg a dolgot) megoszthatja gondolatait, a másik tükrében ismegláthatja magát – nos, az sem kicsi dolog.

Öreg szerkesztők tudják, hogy a lapoknak megvan a tartalmak mögötti, ugyanakkor azokon túlmutató több-mint-hangulata: lelkülete. Ami nélkül azegész nem ér semmit, mert olyan, mint a bor, amelyik minél régibb, annál savanyúbb. Az ember azonossága megtartásához és gazdagításához hozzátartozik, hogy olyasmivel is feltöltekezik, ami szorosan értelmezve egáltalán nem része neki, vagyis ami látszólag ellentmond önnön identitásának. Hát valami ilyen feltöltekezési lehetőséget érzek én a *Provinciá*ban, és – bár nem vagyok híve az olcsó romantikának – valami ilyesmit keresek (és találok meg néha) Bukarestben. Hogy utána jótékony iróniának vetem alá a tapasztalatokat? Alkati dolog, én a szeretetközeli keserédes gúnyt, az iróniát mindennél többre tartom, s kizárólag azokat illetem vele, akiket közel érzek magamhoz. A férfias irónia ellentéte a lealacsonyító szánalomnak, és rokona a közösségvállalásnak. Ezért kérem román barátaimat, ne sértődjenek meg, ha a „kis Párizzsal" néha gúnyolódom. Magammal is gúnyolódom, gyakran. Nem is tudom, van-e olyan dolog, amivel ne lehetne ironizálni.

Következzék két húsvéti történet mindezek illusztrálására. (Azért húsvéti, mert az idén, mint köztudomású, a keresztény felekezetek egyszerre ünnepelték a feltámadást. Ez nagyon emelkedett dolog volt, különösen Erdélyben, bár alkalmasint nem mindenkinek tetszett, hogy csak egy hétfőn lehetett locsolni meg munkaszüneti napot tartani.)

Két húsvéti történet

Mint tudjuk, nagyon sok minden oldódik alkoholban. Ezt a nagyszerű vegyületet hidrogénkötései – akárcsak a vizet (brrr!) – felette alkalmassá teszik arra, hogy más vegyi anyagokat molekuláira bontson. Persze éppen mindent azért nem old (meg), de a lélek biztosan feloldódik benne. És egyebek is, például a gondkeservek. Mondták, szokták is mondogatni a pártállam idején, hogy a romániai magyar értelmiségi előtt három út áll: az, hogy alkoholistává válik, vagy az, hogy öngyilkos lesz. A harmadik a kivándorlás lehetett volna, de ez az út sokáig zárva volt. Láttam nemzedékem legjobbjai közül valókat tönkremenni az alkohol miatt, és sosem fogjuk megtudni, nélküle hova jutottak volna, mennyire és hogyan mentek volna tönkre. Lett öngyilkos költőbarátunk, és ki fogja megmondani, hol vannak most a meg nem írt versei, mint ahogy nem tudjuk, hol van a szél, amikor nem fúj. No hát, amikor még életvidám fickó voltam, nem ilyen keserű lelki hajléktalan, mint most, az alkoholt – meg kell mondanom, hogy az egyenlő távolságtartás nemes eszményétől vezérelve, úgyszólván mindenfajta alkoholt – friss bukarestiként a gátlások oldószereül és közösségteremtő erényei miatt is hitteli buzgalommal és rendszerességgel alkalmaztuketerapeutikus erényei miatt.

Ahogy Erdélyben az ünnepre oly fogékony románok a locsolás pogány eredetű szép szokását átvették, képzeltem el merész ívű tervemet, miért ne honosítanám meg a fővárosban is ezt a módit? Az alapötlet az úttöréshez az volt, hogy a hagyományos helyekre, azaz betűvető lánynemű kollégáinkhoz megyek el, de tapasztalatszerzés végett magammal viszek egy román fiútis. Nem akarok elveszni a részletekben, a fiúból lány lett, az Alinák egyike, és egészen pontosan már nem emlékszem a minden bizonnyal elég hülyehelyzetekre, amikor a *Kiskertemben jártam* elszavalása után a Bözsiket és Ágikat megöntözem, a stampedliket bevágtam, utána meg a tojásokat eltétettem bájos, bár magyarul nem tudó kísérőmmel. Arra viszont már emlékszem – '76-ban járhattunk –, hogy bimbózott az orgonavirág. A hazakísérés állapotában levő Alinát odatettem, hogy lesse a terepet, én pedig: virágot loptam neki egy kerítésre kapaszkodva. Egyszer csak azt mondja a lelkem, hogy: „Șase!" („Hat!") – Miért és meddig számolsz itt a langyos, csillagos égalatt? – kérdém viccesen. – Itt a házigazda! – kiabálja suttogva. S csakugyan, hát nem ott áll egy árnyék a rácskerítés mellett, szerencsére belülről? Akkor beszélni kezdtem. Kifejtettem, hogy virágot lopni nem szégyen, sőt, a meglopottnak többrendbéli szerencsét hoz; hogy mindenki volt romantikus fiatal, és hogy az a lány, akinek a párnája mellé az a virág kerül, bizonyára az eredeti gazdára is gondoland vágyteli éjszakáin. Az eredeti gazda irányából kisvártatva nyögésszerű szavak hangzottak: „Jó, jó, de legyen elég!" A nap folyamán elfogyasztott változatos italok ellenére azonnal rájöttem, hogy meggyőző szövegelésem közben is folyt a gyönge ágak tördelése, amivel bizonyára elhitettem a tulajjal, hogy nem láttam meg őt, de még nagyobb dilemma elé állítottam azt illetően, amit az orosz decemberi forradalmárok annak idején úgy fejeztek ki, hogy „sto gyéláty?"

Ideje bevallanom, hogy azért is misszióvá akartam tenni az ősmagyar húsvéti szokást, mert magam tulajdonképpen nem szerettem. Ennek pedig egy gyermekkori esetem az oka. Talán akkor mentem először szülői kíséret nélkül, egyedül öntözni. Valahol megitattak émelyítően édes likőrrel. Az először viselt ünneplőm zsebében összetört egy (vagy több?) tojás, amely nemcsak hogy hígra sikeredett főzéskor, de még kotlós is volt. Ez a kép bennem nagyon éles, és valószerűtlenül befejezett. Ott áll egy kisfiú, ruhája lehányva (persze másképp, mint egy mai sztriptíztáncosnak), pokoli kénes bűzfelhő veszi körül. És megfeszített igyekezete ellenére sem tud hinni a feltámadásban.

1944, Medgyes (Szeben megye); *Krónika,* Kolozsvár, vezető szerkesztő, *A Hét,* Bukarest, főmunkatárs, *Bukaresti élet, képek,* Nagyvárad, 2000.

Előfizetés

A *Provinciá*ra előfizetni a *Krónika* kézbesítőinél, a *Krónika* képviseletein, postai úton és a szerkesztőségben lehet (3400 Cluj-Napoca/Kolozsvár, Țebei u. 21., tel.: +40-64-420490). Az előfizetési díj 1 hónapra 5000 lej, 3 hónapra 13 000 lej. Postai előfizetés esetén az előfizetési díjat a következő címre kell elküldeni: **Fundația CRDE – Revista Provincia**, cont nr. 264100078588, Banca ABN AMRO BANK (România), Sucursala Cluj (3400 Cluj-Napoca, Calea Dorobanților nr. 70).
Külföldi előfizetés esetében az előfizetési díj 6 USD/3 hónap, amit a következő bankszámlára lehet befizetni: Fundația CRDE, cont nr. 264100078588 USD, Banca ABN AMRO BANK (România), Sucursala Cluj (3400 Cluj-Napoca, Calea Dorobanților nr. 70, SWIFT KÓD ABNAROBU).

PROVINCIA, magyar nyelvű kiadás, megjelenik a hónap első munkanapján

KIADÓ: Etnokulturális Kisebbségek Forrásközpontja
SZERKESZTOBIZOTTSÁG: Ágoston Hugó, Bakk Miklós, Mircea Boari, Al. Cistelecan (felelos szerkeszto), Marius Cosmeanu, Caius Dobrescu, Sabina Fati, Marius Lazar, Molnár Gusztáv (felelos szerkeszto), Ovidiu Pecican, Traian Stef, Szokoly Elek, Daniel Vighi; **LAPSZERKESZTO:** Hadházy Zsuzsa; **ADMINISZTRÁCIÓ:** Ádám Gábor; **MUVÉSZETI SZERKESZTO:** Antik Sándor; **TÖRDELOSZERKESZTO:** Szabó Gyula; **KORREKTOR:** Benedek Sándor. **ISSN:** 1582-3954
Cím: 3400 Kolozsvár, Tebei u. 21.; tel.: 064-420-490, fax: 064-420-470; e-mail: provincia@edrc.osf.ro; web: www.provincia.ro
A *Provincia* bármely részének másolásával és a lap terjesztésével kapcsolatos minden jog fenntartva. Tilos a lap elektronikus tárolása, feldolgozása és értékesítése a kiadó írásos hozzájárulása nélkül.
Az elso évfolyam a *Krónika* (magyar nyelvu kiadás) és a *Ziua de Ardeal* (román nyelvu kiadás) napilapok havi mellékleteként jelent meg.